

НОБЕЛОВА НАГРАДА ЗА ПОСТИЖЕНИЯ В ОБЛАСТТА НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКИ ЗА 2004 Г.

Кралската шведска академия на науките реши наградата на Шведската национална банка за постижения в областта на икономическите науки в памет на Алфред Нобел за 2004 г. да бъде поделена между *Фин Е. Кидлънд* от университета "Карнеги Мелън", Питсбърг, и Калифорнийския университет, Санта Барбара (САЩ), и *Едуард К. Прескът* от Щатския университет "Аризона", Темпи, и Банката на федералния резерв, Минеаполис, САЩ "за техния принос към динамичната макроикономика: последователността във времето на икономическата политика и движещите сили на бизнес-циклите."

Фин Е. Кидлънд. Роден през 1943 г. (60 год.) в Норвегия (норвежки гражданин). Докторска степен от университета Карнеги Мелън, Питсбърг, през 1973 г.; професор в университета Карнеги Мелън и Калифорнийския университет, Санта Барбара, САЩ.

Едуард К. Прескът. Роден през 1940 г. (63 год.) в Глен Фолз, щата Ню Йорк, САЩ (гражданин на САЩ). Докторска степен от университета Карнеги Мелън, Питсбърг, през 1967 г.; професор в Щатския университет Аризона, Темпи; научен работник към Банката на Федералния резерв в Минеаполис, САЩ.

Нова теория за бизнес-циклите и икономическата политика

Движещата сила на колебанията при бизнес-циклите и разработката на икономическата политика са ключови области в макроикономическите изследвания. Фин Кидлънд и Едуард Прескът имат фундаментален принос към тези много важни не само за макроикономическия анализ, но и за практиката на монетарната и фискалната политика в редица страни области.

Повременна последователност на икономическата политика

Колкото по-големи данъци върху капитала очакват домакинствата за в бъдеще, толкова по-малко спестяват; колкото по-експанзивна монетарна политика и по-висока инфлация очакват фирмите, толкова по-високи цени и заплати определят и т.н. Тазгодишните лауреати показват как подобен ефект от очакванията по отношение на бъдещата икономическа политика може да доведе до *проблем, свързан с последователността ѝ във времето*. Ако на онези, които правят

политиката в областта на икономиката, им липсва способността от самото начало да се придържат към определено правило при вземането на решения, те често няма да прилагат най-желаната политика впоследствие. Резултатите на Кидлънд и Прескът предлагат едно просто обяснение за събития, които до този момент са били тълкувани като провали на дадена икономическа политика - например икономиките попадат в капана на високата инфлация, въпреки че декларираната цел на монетарната политика е всъщност ценова стабилност. Резултатите от техните проучвания полагат основите на обширна изследователска програма върху правдоподобността и изпълнимостта на икономическата политика. Изследването на авторите премества фокуса на практическата дискусия върху икономическата политика от изолираните мерки върху институциите, правещи политика - една промяна, която до голяма степен повлиява върху реформите на централните банки и разработката на монетарната политика в много страни през последното десетилетие.

Движещи сили на бизнес-циклите

Изследванията на лауреатите преобразуват и теорията за бизнес-циклите, като я обединяват с тази за икономическия растеж. Докато предходните изследвания акцентират върху макроикономическите шокове от страна на търсенето в икономиката, Кидлънд и Прескът доказват, че шокове, свързани с предлагането, могат да имат значителен ефект. В техния модел на бизнес-цикъла реалистичните колебания в темповете на технологичното развитие водят до съответни изменения в БВП, потреблението, инвестициите и отработените часове, близки до тези, наблюдавани в реалните данни. Предходни модели на бизнес-цикъла като правило се базираха върху исторически взаимовръзки между ключови макроикономически променливи. Но онези модели, които функционираха доста добре през 60-те години на миналия век, започнаха да се огъват под по-бурните икономически условия на 70-те - с шоките на цените на петрола и паралелните инфлация и безработица. Нобеловите лауреати положиха основите на още по-жизнени модели, разглеждайки бизнес-циклите като сумарен резултат от безбройните решения, ориентирани към бъдещето, вземани от отделни домакинства и фирми по отношение на потреблението, инвестициите, предлагането на труд и т.н. Методите на Кидлънд и Прескът са възприети широко в съвременната макроикономика.

Бизнес-циклите и последователната във времето икономическа политика

До 70-те години на миналия век наследството на Кейнс и Голямата депресия доминираха изследователската дейност върху бизнес-циклите

и политиката на стабилизиране. Икономистите разглеждаха макроикономическите колебания като дължащи се преди всичко на промени в търсенето - например във фирмените инвестиции и потреблението на домакинствата. Анализите на икономическата политика акцентираха върху обяснението на това каква монетарна и фискална политика *би трябвало* да се прилага, за да се компенсира шоковото търсене, но не бяха полагани почти никакви усилия да се обясни политиката, прилагана *на практика*.

През 70-те години недостатъците на анализите, правени до този момент, вече не можеха да бъдат пренебрегвани. Стана очевидно, че стабилизационната политика, основана върху съществуващата теория, не съумява да постигне целите на икономическата. Икономистите във западния свят се характеризираха със стагфлация – паралелни безработица и инфлация, но доминиращата теория не беше в състояние да обясни това. В същото време стана ясно, че макроикономическите колебания са породени не само от промените в търсенето. Шокове от страна на предлагането под формата на повишаващи се цени на петрола и намаляващи темпове на растеж в производителността също се оказаха от решаващо значение за цикъла. В два съвместни научни доклада - единият публикуван през 1977 г., а другият през 1982 г., Кидлънд и Прескът предлагат нови подходи към анализа на макроикономическите събития.

В края на 50-те и началото на 60-те години на миналия век широко разпространеното убеждение, синтезирано в т. нар. крива на Филипс, е, че икономическата политика би могла трайно да намали безработицата, като позволи високо равнище на инфлация. В края на 60-те и началото на 70-те години обаче няколко изследователи вече бяха започнали да подлагат на съмнение това схващане. Милтън Фридмън (нобелов лауреат за 1976 г.) и Едмънд Фелпс показаха, че съществува дългосрочно равновесно равнище на безработицата независимо от темпа на инфлация. Безработицата може да бъде намалена под това равнище посредством по-висока инфлация, но само в краткосрочен план. В дългосрочен план инфлационните очаквания и увеличението в заплатите се нагаждат към реалната инфлация, което от своя страна връща равнището на безработица обратно към неговата равновесна стойност.

В статията си от 1977 г. Кидлънд и Прескът продължават теорията за икономическата политика. Те показват, че хората, изготвящи тази политика, които не могат да съблюдават определено правило от самото начало, често провеждат политика, водеща до висока инфлация, въпреки че декларираната цел, която преследват, е ниска инфлация. Тазгодишните лауреати представят това като един от няколкото примера за проблем от общ характер при създаването на икономическата

политика - *проблема с последователността ѝ във времето*. Оттогава това понятие е на предна линия при извършването на изследователска дейност и при нейното формулиране.

Желаната политика често не се реализира

Същността на проблема с последователността във времето е следната: една политика, смятана предварително от изготвящите я за най-добрия вариант, когато може да въздейства на очакванията на домакинствата и фирмите по отношение на нея, често не се прилага по-късно, когато тези очаквания вече са се формирали и въздействат върху личното поведение. Ето защо изготвящите икономическата политика ревизират своето решение, така че политиката, която в крайна сметка прилагат, е по-лоша, отколкото, ако бяха имали по-малка свобода при избора. Такъв резултат не се дължи на факта, че изготвящите политиката се ръководят от цели, по-различни от онези на гражданите; по-скоро, разликата се проявява в ограниченията върху проблема на икономическата политика в различните моменти.

Забележителен пример във връзка с проблема за последователността във времето може да бъде открит в монетарната политика. Да допуснем, че целта на изготвящите политиката е ниска инфлация и че те обявят тази политика. Да приемем също, че това води до ниски инфлационни очаквания и респ. до малки повишения на заплатите. Ако погледнем назад, вероятно би било изкусително да се провежда по-инфлационна монетарна политика (посредством ниски лихви), тъй като това би намалило безработицата в краткосрочен план. Кидлънд и Прескът доказват, че подобни изкушения биха могли да доведат до това икономиката да попадне в капана на високата инфлация без какъвто и да е ефект върху безработицата. Ако работодателите и работниците разберат мотивите на изготвящите политиката, обявяването на ниска инфлация губи правдоподобността си - високите и удовлетворителни инфлационни очаквания водят до достатъчно големи увеличения в заплатите - дотолкова, че безработицата никога не намалява.

Анализът на Кидлънд и Прескът дава обяснение за краха на борбата с инфлацията през 70-те години. Подобни проблеми с последователността във времето обаче се появяват в много области на икономическата политика. Например в статията си тазгодишните лауреати правят анализ на подобен проблем в данъчната политика. Едно правителство може да обещае данъчни облекчения за определени видове дейност (например инвестиции), но щом инвестициите бъдат направени, то може въпреки всичко да оттегли данъчното намаление с цел да увеличи приходите. Проблемът с последователността във

времето е станал стандартна съставка в последвалите изследвания върху икономическата политика.

Въздействие върху институциите на монетарната политика

Лауреатите стигат до извода, че несъответствията между решенията, взети в различните моменти, могат да бъдат твърде неблагоприятни за обществото. В статията си от 1977 г. те разглеждат възможността за провеждане на фискална и монетарна политика на базата на дългосрочни правила, които трудно да се поддават на промени. Недостатък на такива правила обаче е, че те могат да ограничат гъвкавостта при изготвянето на политиката в икономическата област, когато се случат непредвидени събития (шокове в бизнес-цикъла). Ето защо последвалата изследователската дейност - и в частност тази върху монетарната политика, се съсредоточава върху реформи, които целят по-скоро промяна на институциите, изготвящи политиката, отколкото такива, които въвеждат задължителни правила. Тази дейност има широко въздействие върху реформите, провеждани на много места (например Нова Зеландия, Швеция, Великобритания и Евроразоната) и имащи за задача законодателно делегиране на решенията по монетарната политика на независими централни банки с различни предварително определени цели, насочени към ценова стабилност.

По-общо казано, изследванията на Кидлънд и Прескът допринасят за преместването на акцента при разработката на икономическата политика - както на теория, така и на практика, от изолираните мерки към институционалната рамка. Разбирането в основата на това е винаги едно и също - институционалната разработка определя кои мерки заслужават доверие и следователно могат да се реализират.

Икономически растеж и бизнес-цикли

До началото на 80-те години на миналия век икономистите изучаваха дългосрочния растеж и краткосрочните макроикономически флуктуации (колебания около равнището на дългосрочния растеж) като отделни феномени и с отделни методи. Дългосрочният растеж се разглеждаше като доминиран от съвкупното предлагане, а за движеща сила се приемаше технологичното развитие. Флуктуациите на бизнес-циклите обаче бяха разглеждани като породени от колебанията в съвкупното търсене около дългосрочния тренд на растежа. Нямаше реална връзка между тези два аспекта.

По-ранният емпиричен анализ на бизнес-циклите се основава на някои твърде широки обобщения, засягащи взаимовръзки между ключови величини като частното потребление, инвестициите, БВП и инфлацията.

Тези взаимовръзки се базират върху исторически данни и изглеждат повече или по-малко солидни в стабилната макроикономическа среда на 50-те и 60-те години. Същите статистически взаимовръзки се оказаха много по-слаби при по-бурните макроикономически условия, преобладаващи след началото на 70-те години. Главната причина е, че те не зависеха от някои основни параметри, влияещи върху поведението на отделните домакинства и фирми. Това направи почти невъзможно да се предскаже ефектът от промените в основните икономически условия (различните равнища на цените на енергия, промените в целите на икономическата политика, дерегулацията и т.н.) и в резултат от това - да се направят надеждни прогнози в подобни ситуации. Робърт Лукас (лауреат за 1996 г.) отправя подобна критика, но едва през 1982 г., когато добилата широк отзвук статия на Кидлънд и Прескът беше публикувана, се полагат основите за макроикономически анализ на бизнес-циклите.

В статията си Кидлънд и Прескът обединяват анализа на бизнес-циклите и растежа, като изучават предаването на краткосрочните колебания в темпа на растеж на производителността към различните сфери на икономиката. Лауреатите базират модела си върху постановки, открити в типичните микромодела (потребители, увеличаващи полезността до максимум, и фирми, увеличаващи печалбата до максимум), и се концентрират върху последиците от оптимистичните очаквания. Те показват, че инвестициите и относителните движения в цените предават ефекта на промените в темпа на технологичния растеж към икономиката, като по този начин водят до краткосрочни колебания около кривата на дългосрочния растеж на икономиката. И тъй като техният модел генерира макроикономически колебания, забележително сходни с реалните промени в потреблението, инвестициите и БВП, Кидлънд и Прескът доказват, че цикличните промени определено биха могли да произтичат от колебания от страна на предлагането в икономиката.

По-нататъшно развитие по примера на тазгодишните лауреати

Макар че първият модел на Кидлънд и Прескът е твърде стилизиран, той поставя основите на една широкообхватна изследователска програма. Механизмите в последвалите аналитични модели стават все по-реалистични. Днес преобладаващият възглед е, че успоредно с шоковете от страна на търсенето в икономиката, различните шокове от страна на предлагането (обхващащи и промените в предлагането на труд и определянето на работната заплата) са важни детерминанти на колебанията в бизнес-цикъла.

Нобелова награда за постижения в областта на икономическите науки за 2004 г.

Така нареченият новокейнсиански анализ на бизнес-цикъла, появил се през последните няколко години, е от особено значение поради това, че представлява своеобразен синтез от подхода на Кидлънд и Прескът към бизнес-цикъла и един по-кейнсиански метод. Тези модели включват предположения за неизменни цени (заплати) и несъвършена конкуренция на различните пазари в една рамка, която иначе има множество сходни аспекти с първоначалната постановка на авторите, вкл. акцента върху решенията ориентирани към бъдещето. Новокейнсианските модели се използват за изследване на шоковете в предлагането и търсенето, както и на монетарната политика и в частност, проблема с нейната последователност във времето.

Централните банки, международните организации и други, които изработват сложни прогнози за бизнес-циклите, започват да анализират конюнктурни феномени, използвайки варианти на моделите, чието начало е поставено от Кидлънд и Прескът. Тези модели също се прилагат за оценка на ефекта от промените в икономическата политика, които могат да доведат до нестабилност при отчитаните в исторически план връзки между ключови макроикономически променливи.

Накратко, Кидлънд и Прескът осигуриха основите на една подобрена теория за разработката на макроикономическата политика и колебанията на бизнес-цикъла. С това те подпомогнаха в значителна степен нашето разбиране за макроикономиката. Анализът на последователността във времето на икономическата политика, извършен от тазгодишните лауреати на Нобелова награда, слага началото на една изследователска програма, която повлиява из основи практиката за разработване на икономическа политика.

Превод С. Илиев